

БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОЗИКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Андрос С.В., доктор економічних наук, доцент,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5561-901X>

Розвиток сільського підприємництва є одним із пріоритетних і водночас складних для реалізації завдань економіки України. Країна, в якій сільськогосподарське виробництво знаходиться на високому рівні, має величезний потенціал і незалежність від інших держав. У зв'язку з постійно зростаючою конкуренцією на ринках, сільськогосподарські підприємства зацікавлені в швидкому і недорогому доступі до фінансування, основним джерелом якого можуть бути як власні кошти від прибуткової діяльності підприємства, так і позикові кошти (кредитування).

Посилення конкуренції в аграрному секторі призвело до зростання попиту на позиковий капітал. Позика – це фінансові відносини між двома сторонами, в яких одна пропонує гроші, а інша обіцяє повернути їх у визначений термін. Позики є найпоширенішою формою боргового фінансування для всіх підприємств. Позика зазвичай надається на конкретну мету та на певний період часу та забезпечується заставою на основі графіка погашення та спроможності клієнта здійснювати платежі за позиком. Якщо розглядати кредитування в контексті банку, то кредитування – це отримання грошей позичальником на індивідуальних умовах, які завжди прописані в договорі: терміни та суми щомісячних платежів. Окремо є можливість дострокового погашення боргів. Позичальник повертає суму поступово, зазвичай рівними частинами, тим самим зменшуючи свій борг перед кредитором.

Причини використання банківських кредитів для бізнесу включають: розрив у часі між переміщенням товарів і грошей; невідповідність доходів і витрат за деякими операціями; складність прогнозування потреб сільськогосподарських підприємств в оборотних коштах; сезонні коливання в аграрному виробництві та реалізації продукції; необхідність реалізації великих інвестиційних проєктів; інші характеристики конкретного сільськогосподарського підприємства [1].

Основними критеріями для видачі кредитів сільськогосподарським підприємствам є фінансова ефективність, наявність системи управління ризиками та забезпечення економічної стійкості, а також наявність сприятливого кредитного рейтингу, що стає серйозною перешкодою для отримання кредиту для претендентів підприємців. Крім того, оскільки банк зобов'язується вчасно повернути вкладникам кошти, залучені для кредитування, плюс відсотки, банк повинен покрити свої витрати і заздалегідь оцінити ризик повернення чи неповернення кредиту. Виходячи з цього, кожен банк самостійно встановлює процентні ставки за кредитами.

У системі кредиту елементами є кредитор, позичальник і позичена вартість, а функції кредиту полягають у взаємодії елементів кредиту та у взаємодії кредиту з іншими економічними категоріями, а також у процесі відтворення в цілому. При визначенні сутності позики ставиться за мету виділити в кредитних відносинах ті характеристики, які відіграють найважливішу роль у практичній реалізації позики. На нашу думку, основою кредиту є його повернення. Це твердження підтверджується такими аргументами: а) повернення є універсальною властивістю кредиту; б) воно пронизує всі фази кредитних операцій; в) засновано на матеріальних процесах, на завершненні кругообігу вартості; г) відображає двосторонній процес.

Водночас слід зазначити, що існує досить обґрунтована позиція про те, що основною властивістю позики є платність (відсотки). Ця ознака позики має перевагу над поверненням з двох причин: а) процент відповідає меті кредитора як бізнес-структури; б) дострокове повернення кредиту позичальником не завжди вигідне кредитору. Можна також додати, що відсоткова ставка є обов'язковою вимогою для позичальника для укладення кредитної операції [2].

Якщо проаналізувати ці дві властивості кредиту та їх взаємодію в контексті їх важливості на практиці, то можна визначити наступне. По-перше, проблема повернення суми кредиту, безумовно, важлива для кредитора. Від цього залежить не тільки їхній прибуток, а й можливість подальшого кредитування, особливо враховуючи те, що значна частина їх кредитних коштів є позиковими коштами і підлягають поверненню. Для цього кредитор оцінює кредитоспроможність позичальника, визначає заставне забезпечення за формами, контролює свою поточну діяльність і постійно контролює виплати по кредиту.

По-друге, повернення кредиту є постійною турботою позичальника, який зацікавлений в ефективному використанні кредиту.

Повернення позиченої вартості залежить від бажання та можливостей позичальника. У разі неповернення позики позичальнику загрожує, в кращому випадку, реструктуризація кредиту, а в гіршому – втрата довіри та банкрутство. По-третє, відсотки – це величина, яка не порівнянна з сумою самої позики. Неповернення «тіла» кредиту значно більше впливає на прибутковість банку, ніж втрата відсотків за кредитом.

Виробничий цикл сільськогосподарських підприємств триває один рік, тому термін видачі кредитів на поповнення обігових коштів зазвичай не перевищує зазначеного терміну. Крім того, підприємство має право самостійно скласти план погашення запитаного кредиту з урахуванням сезонної специфіки своєї діяльності. Як правило, найбільші суми погашення переносяться на останні місяці календарного року – час реалізації зібраного врожаю. Надаються відстрочки платежу.

При наданні кредитів агропідприємствам обов'язковою умовою є прийняття майбутнього врожаю як додаткове забезпечення. Одним із способів мінімізації банківських ризиків при кредитуванні сільгоспвиробників є взяття під заставу земель сільськогосподарського призначення (майна позичальника), які підприємство використовує у своїй діяльності. Погашення кредитів здійснюється за рахунок коштів від реалізації сільськогосподарської продукції [2].

Щодо конкретних принципів кредитування, то, на наш погляд, важливо враховувати, що принципи кредитування базуються на балансі інтересів сторін кредитних відносин, спрямованому на зниження ризиків для кредиторів та забезпечення погашення кредитного боргу у встановлені банком строки.

Якщо мова йде про форми та види кредитів, це питання є важливим для кредитора, оскільки він формує кредитний портфель, у тому числі за видами кредиту, встановлення лімітів кредиту, ризиків, переліку необхідних документів, форм забезпечення кредиту тощо.

У банківській практиці види кредитів конвертуються в різні програми, а всі умови кредитування, повноваження та відповідальність сторін прописані в кредитних договорах.

Важливим для позичальника є і вибір виду кредиту, оскільки від нього залежить, наскільки той чи інший вид кредиту відповідає ефективному досягненню його цілей.

Найбільш поширеною формою кредиту є банківський кредит. Банківські кредити характеризуються трьома характеристиками: Банк оперує меншою мірою власним капіталом, а більшою мірою –

позиковими коштами. Він позичає гроші у клієнтів, перерозподіляє їх і надає позики іншим людям у тимчасове користування; банк надає в позику невикористаний капітал, вільні кошти на рахунках або вкладах; Банк позичає не тільки гроші, але й гроші як капітал.

Отже, позичальник має використовувати кредитні кошти, які він отримав, таким чином, щоб після погашення кредиту він отримав прибуток, з якого сплачує відсотки за кредит. Навіть якщо призначення кредиту визначається позичальником, позикодавець не повинен бути пасивним учасником. Повне та чітке розуміння цілей, на які буде використано кредит, важливе для кредитора, по-перше, для визначення ступеня ризику кредитної операції, по-друге, для визначення умов кредитування, які сприятимуть ефективній реалізації кредитної операції, тобто мети, яку перед собою ставить позичальник кредитних ресурсів [2].

Зазвичай розрізняють два види кредитів відповідно до цільових потреб підприємства-позичальника: виробничі та споживчі. Сучасні позики мають переважно продуктивний характер. Для виробничої форми кредиту зазвичай характерно, що кредит використовується для потреб аграрного виробництва і обігу, тобто для виробничих цілей. Позичальник не тільки погашає кредит, а й сплачує відсотки за кредит.

Позики на підтримку сільськогосподарської діяльності видаються на короткий і довгостроковий періоди на такі цілі, як початковий капітал, поповнення оборотних коштів, розширення аграрного виробництва. При цьому відсотки за кредитом можуть розподілятися переважно на основі державної програми або за рахунок власних коштів банку, але на відміну від відсотків за низькопроцентними кредитами.

Підсумовуючи зазначене, перелічимо основні особливості кредитування сільськогосподарських товаровиробників: складання програми збуту на термін кредиту на основі песимістичного прогнозу; визначення реальної потреби позичальника в кредитних ресурсах; надання клієнту права скласти план погашення запитаного кредиту; реєстрація як додаткова підтримка майбутнього врожаю сільськогосподарських культур; надання під заставу земель сільськогосподарського призначення, що перебувають у власності замовника. При розгляді кредитної заявки для аграрного бізнесу основним завданням банківського працівника є ретельний і всебічний аналіз діяльності підприємства-позичальника для мінімізації ризику непогашення кредиту.

Література:

1. Andros, S., Akimov, O., Akimova, L., Chang, S., & Gupta, S. (2021). Scenario Analysis of the Expected Integral Economic Effect from an Innovative Project. *Marketing and Management of Innovations*, 3, pp. 237-251. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2021.3-20>
2. Andros, S., & Gerasymchuk, V. (2023). Development Trends of the Market of Agricultural Lending to Households in Ukraine: Analysis of Consumer and Mortgage Loans. *Research on World Agricultural Economy*, 4(2), 846. pp. 32-46. DOI: <http://dx.doi.org/10.36956/rvae.v4i2.846>

ПОГЛИБЛЕННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ ЯК ЗАГРОЗА ДЛЯ ЇХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Антонюк В.П., доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2100-7343>

Розв'язана Росією повномасштабна війна нанесла Україні величезні матеріальні та людські збитки. Усі регіони України мають втрати, однак вони нерівномірно розподілилися в залежності від територіальної близькості до зони бойових дій. Центр економічного відновлення (ЦЕВ) на основі даних Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України наводить оновлену територіальну класифікація регіонів в залежності від рівня ризику воєнних дій: *прифронтові*: Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська області; *регіони відновлення*: Харківська, Сумська, Чернігівська, Київська, Миколаївська; *допоміжні регіони*: Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська, Вінницька, Одеська, Житомирська; *віддалені регіони*: Хмельницька, Тернопільська, Рівненська, Волинська, Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська області [1]. Ці групи регіонів мають різні наслідки війни, найбільше постраждали прифронтові регіони та ті, які вдалося звільнити від військ агресора.

У звіті спільної оцінки Урядом України і міжнародними організаціями збитків і потреб, які виникли внаслідок широкомасштабного вторгнення Росії (Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA3) на початок 2024 р., визначено, що прямі збитки в Україні досягли майже 152 мільярдів доларів США. Найбільш